

HÓFÚVÁS A STURECZEN.

Egy hét óta elveszett a világ. Szél, hó sikoltozott odakint s hegyek, országutak kavarogtak a viharban. Vak fehérség dühöngött a házak felett, a kémények visítóztak s éjjelenként nem lehetett tudni, haldokló honvédek avagy éhes farkasok jajgatnak-e az erdők alól?

Éjtszaka lett megint s a városka nem aludt. A keskeny-zsalugáteres ablakok mögül bátortalan fények derengtek ki a hóbafujt utcára. De az is csak rémlett talán. Lehet, hogy árva holdvilág tetszett át valahol a sikongó felhőkön s beteg fénye ott rezgett a tenyérnyi ablakok tábláin.

Távoli ágyúszó vert át a hófúváson.

Egy héttel előbb kalmár-zsidók hozták a hírt, hogy a kormányzó elbújdosott Pestről s az Isten tudná, hol hajtja le földönfutó fejét? A magyar vezér meg nekivágott a havasoknak. Alulról a német szorította, Kubin felől a német nyomult az útjába, Kassa felől szintén a német sietett eléje lóhalálában.

Két nap óta tompa ágyúszó hallatszott már délfelől s az ágyúzás mindig közeledett a városka felé. Ezért nem aludt senkisé.

A városka szélső házában egyetlen ablak fénye sávósodott ki az ítélet-időbe. Hárman virrasztottak odabent.

Nagyon öreg ember ült a kályha mellett, támlás karszékben. Kopasz fejét lebecsátotta a mellére s úgy látszott, mintha aludnék, vagy mintha meghalt volna. De aztán csak felriadt váratlanul s mankójával megkopogtatta a padlót:

— No, mi lesz már?

Fiatal leány valami kézimunkán dolgozott az asztalnál, amelyre széles fénykört hintett el a lámpa. Olyankor szeliden nézett fel:

— Csatáznak a hegyek közt, nagyapa.

Az öreg felsóhajtott:

— Haj... haj... Ilyen idő akkor sem volt, mikor Napoleon a Berzinának hajtott bennünket... Mert ott voltam... — s megingatta kopasz fejét.

A kályha másik oldalán egy asszony ült, szintén karszékben. Két kezét az ölébe ejtette s a szék támlájára hajtván vissza magát, aludt.

A szél végighúzott az utcán, hó seperte a falakat s feljajgattak a kémények. Itt-ott újabb ágyúszó rengett át a viharon. De már közelebről.

A leány szótlánul dolgozgatott. Keskeny ujjai szaporán játszottak a lámpa fényében s csöpp-kontyos feje félig beleolvadt az ernyő árnyékába. Uralkodni akart magán, de minden ágyúszóra összeremegett.

Az öreg megmozdult:

— Kik csatáznak odakint?

— A mieink meg a németek, nagyapa.

— Osztán ki vezet a magyarokat?

— Nem tudjuk, nagyapa, — mondta halkan a leány s elcsuklott. Mert

az ágyúszó már megcsattant a városka túlsó házain is. De aztán — éppoly hirtelenül — elhalt minden. Csak a szél táncolt kurjongatva s amint össze-csapta bokáit, toronymagasra porzott fel a hó s láng csapott ki a kályhából.

— A vőlegényed is velük van?

A leány lehajtotta az arcát:

— Nem tudom, nagyapa... A Duna mellől írt utoljára...

— Haj... haj... — sóhajtott az öreg s mankóját a padlóhoz kocogtatta.

Távoli nesz közeledett az utca felől. A leány az ablakhoz lépett s óvatosan kémlelődött a csikorgó félhomályba. S az éjtszakában egyszerre katonák merültek fel a hófúvásból. Nyomorult emberek vonszolták magukat odalent, füleik zsebkendővel, rongydarabokkal átkötözve. Húzták magukat elcsigázva, kar-ujjba dugott kezekkel. Soknak sapkája sem volt s szél lobogott a hajukban. Szuronyaik tompán csillogtak. Hótól befújva mentek, előre-bukott fejjel. Mint a tehetetlen állatok.

A leány elálló lélekzettel nézte őket, de egyszerre felsikoltott. Mert az utca hosszában váratlanul kék fény lobbant végig s ugyanakkor villám dörgött el a város felett. Megremegtek a házfalak, csörömpöltek az ablakok. Jobbról-balról, a városka minden oldalán, megmozdultak a hegyek.

Felsikoltott a leány, az asztalig hátrált, befogta a szemét s térdrebukott, mialatt könnyek patakozottak az arcán:

— Istenem, segítsd meg őket!

A földindulásra az aszony is ijedten ugrott fel a karszékből:

— Mi az? Mi történt?

— A várost lövik, édesanyám, — szepegett a leány.

Az öreg megkocogtatta a padlót:

— A hegyeket ágyúzzák csak... No, semmi az... Tudom, mert ott voltam Napoleonnal...

Az asszony az ablakhoz lépett s a függöny mögé bújva leselkedett a viharban mozgó utcára. A leány térdepelve sírdogált az asztal előtt.

Odalent új csapatok masiroztak: fehér-vállszíjjas ezredek. Döngve léptek az orkánban, mely éles havat vagdosott a szemükbe. Aztán ágyúk kongtak el a keményre-fagyott útközépen: izzószemű, lihegő tüzerek tolták a kerekeket, ha a vékony lovacskák megakadtak a hófúvásban. Tüzérek, lovacskák reszkettek... Az asszony sóhajtozva nézte őket.

És akkor újabb ágyúzás kezdődött a hókucsmás hegyekben s rengő toraik megrázták a házakat és a völgyeket. Valahol fönt, magasabban a szélnél is, golyók sivítottak s távoli és kékes fények villódtak. Aztán puskák roppantak meg a városka másik vége körül. Éles vezényszavak, nagy kiáltások reccsentek át a viharon.

Aztán csönd lett. Csak a szél orgonált s apró darával csapta végig a házak fedelét.

Már huszárok kocogtak az utcán. Lovaik meghajszolva lépkedtek, a lovasok csákóforgói himbálóztak a szélben. Lovakra, huszárokra fehér bundát húzott a fergeteg... Megint puskák csattogtak az erdő alól s ágyúszó rengett a tájon. Az udvar felől lábak nehéz topogása hallatszott.

Mire felneszeltek a szobában, két betegápoló katona véres tisztet vonszolt befelé, kezénél-lábánál. A leány ugrott fel elsőnek s a katonák elé sietett. Egy-hó volt a két katona. Az egyik megszólalt:

— Lövés érte a hadnagy urat, kisasszony. Az Isten nevére fogadják be, míg utánajön a doktor úr...

— Ó hogyne, hogyne, — válaszolt félénken a leány. — Hozzák csak be... Ide ni, a heverőre...

A két katona belihégett a hadnaggal, akinek csákótlan feje élet nélkül csüngött hátra. Hótól volt fehér a hadnagy, a mellén vékony csíkban húzott át a vére. Vérhab ütődött ki a száján.

Lefektették.

Ott-feküdt a hadnagy dohányszínű attilában, szétvert hajjal. Kardja nagy csörömpöléssel csúszott le a heverőről.

A két katona lábujjhegyen sietett vissza, a leány meg az anyja tanácstalanul állt a sebeiben hörgő tiszt előtt. Kint zengett a vihar s hegyek dörömböltek a szilaj ágyúzásban.

A szomszéd szobából olykor át-átlengett a falióra ingája: tik... tak... De akkor felujjongott a fergeg. Megint ágyúk csörömpöltek az ablak alatt... A leány térdre-ereszkedett a haldokló előtt s imádkozott.

Csönd volt, nagy csönd. Nagyapa kocogott a mankóján:

— Ilyen időt Napoleon sem ért meg... Mi lehet most odakint?

A hadnagnak megvonaglott a szája, de a szemét már nem bírta fölvetni. Eszméletlenül motyogott:

— Görgei jár... a hegyek... közt...

— Mi az? Mi az? — sürgette az öreg.

— Azt mondja, — suttogott a leány, — hogy valami Görgei jár a hegyek közt...

— Értem, értem, — bólongatott nagyapa. — A' lesz a vezér biztosan.

Az előszobában sarkantyú pendült meg. A leány megfordult, de nem állt fel a haldokló mellől. Az orvos akkor már az ajtóban állt. Idősebb körszakállas tiszt:

— Bocsánatot kérek, hölgyeim, az éjjeli háborgatásért, de úgy halom, ide hozták be Kaross hadnagyot.

Meghajtotta magát, bemutatkozott. Az asszony és a leány egyszerre kérdezte:

— Megmarad?

— Nem tudom, — válaszolt az orvos. — Az erdő alól hozták idáig. Jó barátom szegény.

Lehajolt a beteg fölé. A hadnagy sárgán feküdt a heverőn, a hó olvadni kezdett rajta, de a vérzése mintha elállt volna. Léleketüket visszafojtva figyeltek valamennyien. Az orvos fölhajolt:

— Menthetetlen... Belülről vérzik...

Tisztelegve állt meg:

— Asszonyom, temettessék el, ha meghal... Gondoljanak harcoló hazánkra...

Megcsuklott.

— Istenem, hogyne tennők meg! — sóhajtott az asszony. A leány ugyanakkor sirni kezdett a kiskendőjébe. Az orvos ránézett:

— Valami baja van a kisasszonynak?

Az anyja felelt:

— Oda-van a vőlegénye... Négy hét óta semmi hír róla...

— Milyen csapattestben szolgál?

— A feldunai hadseregnél. Komáromból írt utoljára.

Az orvos eltűnődött:

— Éppen ez a sereg vonul át a városon...

Megkérdezte a vőlegény nevét, de kiderült, hogy nem ismeri. Nem is hallotta soha.

A kályha mellett megmozdult most az öreg s mankójával megkopogtatta a padlót:

— Honnét és merre, öcsémuram, e rút időben?

— A Duna mellől jövünk, bátyám, — felelte az orvos. — Három hete jövünk, mindig csaták közt, mert háromfelől szorongatnak, mint a kutyákat.

Csönd lett. A hadnagy egy sóhaj nélkül feküdt a heverőn. Az utcán tót ének hangzott fel, de mintha visszafelé meneteltek volna a katonák. Az orvos maga elé dűnyögött:

— Nyitrai zászlóalj... Most mennek a német elé...

Az öreg bólongatott:

— Úgy, úgy... S mi ujság a nagyvilágban?

— Az Isten tudja, — sóhajtott az orvos. — Három hét óta, hogy belevesztünk ebbe a hófúvásba, nincs tudomásunk semmiről. Újesztendőkor, amikor Pest körül csatáztunk, a kormány elmenekült a Tiszának. Semmit nem tudunk azóta s rólunk sem tudnak semmit. Csak verekszünk előrehátra, mert minden ellenség ránkvetette magát...

— És most merre igyekeznek öcsémuramék?

Az orvos nekitámaszkodott az ajtófélfának s az ernyő árnya alatt leböcsátott fejjel beszélt:

— Ma éjjel a Stureczen vonulunk át, mely itt van a város fölött...

— A Stureczen?! — riadtak fel mindhárman.

— Igenis, a Stureczen, — bókolt az orvos. — Tudjuk, hogy felhőkig ér a teteje, de arravisz az egyetlen út. Hátulról most is ágyúval zavarnak, a Sturecz tetején talán a Kubin felé betört német vár, de muszáj... Muszáj! Tavaszra talán átverjük magunkat Kassáig, ahol Schlick generális leselkedik reánk... Nem tudom... De Görgei megmondta: vagy át a havasokon, vagy megdöglenni!!

A leány és az anyja kerekrenyilt szemmel nézte a zuzmarás-szakállú orvost. Társzekerek dörögtek az utcán. Az ágyúszó erősödött. A zengő vihart túlszárnyalva hömpölyögtek a hegyek. Olykor kékes fények villogtak a messzi ágyúk torkaiból.

Az öreg a fejét csóválta:

— Ki az a Görgei?

— A vezérünk, — mondta tompán az orvos és mialatt körszakállára árnyékot vont a lámpa ernyője, a feje lecsuklott. — A vezérünk ő... Harmine esztendős csak, de acél-szeme előtt megremegnek a legvénebb tábornokok... Kurta gubában jár s gyalogosan verekszik... Hat nappal ez előtt a csákóját lőtték át, mikor a hodricsi hegyoldalban egységgyedül védte az ágyúit...

Elhallgatott. A szomszéd szobából élesen áthallott a tik-tak... Aztán újabb rohamba tornyosult a szél, hogy megrázta a ház tetejét. Az utcán súlyos ágyúk döngtek el. Az orvos feleszmélt:

— Igen... A vezérünk ő...

Megnézte az óráját s összezsattantotta a sarkantyút:

— Bocsánatot kérek, időm lejárt...

A haldoklóra pillantott:

— Ne feledkezzenek meg a hazáért meghalt katonáról... Mégegyszer pardon, hogy ilyen időben voltam alkalmatlan...

Meghajtotta magát s csöndben távozott. Szótlanul és sokáig néztek utána... Az asszony felsóhajtott:

— Istenem, mi lesz velük?

A leány akkor már az ablak mellett állt, a függöny mögé takarózva. Egyszerre hátrafordult:

— Édesanyám... Édesanyám!... Itt jön a vezér!...

Édesanyja az ablakhoz sietett s előre-feszülve leskelődtek kifelé.

Az ágyúszó gyengült már s mintha a Sturecz irányának távolodott volna. A vihar felújjongott.

S az utca közepén tiszticsoport bukkant föl ekkor a fehérségtől vak éjtszakában. Néhai díszzeikből csak rongyok maradtak már a köpenyeiken. Gyalog jöttek s fülükre-húzott gallérral mentek neki a hófúvásnak.

A közepén egy szikár alak lépdelt, kurta gubában. Keményen, elszántan tört előre. Térdenfelül-érő csizmái, magas csakója körül csattogott a hó. Keskeny, sovány arca, apró szakálla zuzmarával tele. Pápaszeme hályogszínben villant meg az éjtszaka fehérjében.

A ház előtt hirtelen megfordult, hátramutatott a kezével, majd a Sturecz felé tartotta ki a karját.

Aztán továbbment, összevont gubájában előrehajolva, de keményen. A második háznál félig már elmerült a hóviharban. Hegyormok, kémények visítotak.

A leány térdrebocsátkozott, összekulesolt kézzel:

— Istenem, segítsd meg őket!

De fölneszelt, mert a heverő felől mély sóhajtás jött. Odanéztek mindahárman. A hadnagy egyet nyujtózott és nem mozdult meg többet. A lámpa világa ráterült viasz-arcára. A leány és az anyja imádkozni kezdett. Nagyapa megrázkódott a sarokban:

— Hej... haj... Kutyavilág...

Csönd volt, halottak csöndje. Az ágyúszó már a Sturecz felől jött, de mindig bágyadtabban. Már virradni kellett volna, de erre az éjtszakára késett a virradat. A leány egyszer még odalépett az ablakhoz s abba az irányba tekintett el, hol a Sturecznek kellett volna feloromlania a hideg sötétből. S a kuszált fehérségen át látta ekkor, hogy csillag-magasságból kékes lángok lobbannak fel itt is, ott is, aztán messzerengő ágyúszó jön a magasságból. Gondolta, hogy ágyúcsata van a Sturecz átkelőin. Három irányba villogtak az ágyú torkai. Ott kellett kapaszkodnia valahol a szikár vezérnek is, mialatt háromfelé viaskodott az ellenséggel.

Az ágyúszó is halkult. Csak a szél dörömbölt s a hó csattogott tovább. Nagyapa megmozdult a sarokban s mankóját a padlóhoz koccantotta:

— Amikor Moszkva alól jöttünk vissza, farkascordák üvöltöztek utánunk... De ilyen idő akkor sem volt...

Eltűnődött maga elé:

— Hogy is hívják ezt a vezért?

— Görgei, — felelte halkan a leány.

Komáromi János.